

Θεοδόσης Π. Τάσιος

Οι ανεπάρκειες της δημοκρατικότητας

Πριν λίγο καιρό, ξεκινήσαμε μιαν απόπειρα θεωρητικής τάχα υπενθύμισης των βασικών αρχών της Δημοκρατίας (αρχών διαδικαστικών και αξιακών), επειδή φαίνονται να πληθαίνουν επικίνδυνα κάμποσες αντιδημοκρατικές φωνές. Σήμερα (για όσους τυχόν δέν πλήττουν με τόσο «γνωστά» πράγματα), προτείνω να φέρομε

δέν μαθαίνεται πριν απο κάμποσες γενιές.

1. **Ι**δού λοιπόν μια πρώτη εγγενής πηγή ανεπαρκειών της δημοκρατίας – ανεπαρκειών που τις κληρονομήσαμε στην είσοδο. Αραγε, ξέρομε να τις αντιδραστήσουμε απ' τις φθορές της πορείας;

2. **Μ**ια άλλη βαρεία εγγενής ανεπάρκεια δημοκρατίας συνδέεται με

φανερό το τραύμα το οποίο κουβαλάμε, αλλά κι ο κίνδυνος να κακοφορμώσει η κοινωνική αδικία και να σπρώξει τα πολιτικά πράγματα προς κατευθύνσεις όχι πάντα δημοκρατικές, όπως η καραμέλα «νά τί κακό μας κάνει η δημοκρατία». (Την ακούσαμε προ ετών κι απο ορισμένα σταλινικά σταγονίδια του τόπου μας, σε σχέση με την «επανάσταση

την αιωνόβια οπισθοδρόμηση. Για να στεριώσει (όπου και όταν), και για να μπορεί να αυτομετατρέπεται σήμερα σταδιακά προς ανοιχτότερες και πιό διάσπαρτες μορφές δημοκρατικότητας. Ομως, φεύ, στην τεχνοκρατική (απολιθωμένη) μορφή της, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δέν είναι επαρκώς «αντιπροσωπευτική». Ετούτη δέ η γνωστή κατάσταση εγκυμονεί πλήθος εγγενών κινδύνων. Για το ξεπέρασμά τους, η σύγχρονη τάση τής εμμόνως διευρυνόμενης δημοκρατίας έχει ήδη εμπειρικές λύσεις να προσφέρει. Αυτά όμως θα τα πούμε αν δοθεί η ευκαιρία να απογράψουμε τα αμυντικά όπλα της Δημοκρατίας.

4. **Ε**ως, τότε, ας δούμε καναδυό ακόμα κουσούρια της. Η **αύξουσα περιπλοκή** για τη λήψη αποφάσεων σε αναπτυξιακά, αλλά και σε πολιτισμικά, θέματα στον σύγχρονο κόσμο είναι γνωστή: Το πλήθος των δεδομένων που απαιτούνται, το βάθος των γνώσεων που χρειάζεται για να βγάλεις συμπέρασμα, και ο γιγαντισμός της «πόλεως», αποθαρρύνουν τον μέσο πολίτη απ' τη συμμετοχή στα κοινά (κι αν ακόμα υποθέσουμε πως δέν είναι αγοραφοβικός). Και τότε, βέβαια, προσφεύγει στην κρίση του πολιτευτή-του (παλιά) ή του δημοσιογράφου-του (σήμερα), κι όποιον πάρει ο σμπάρος – και τότε αποφαινόμεστε «πάει, ρεζιλεύτηκε η δημοκρατία...».

Κι εξ άλλου, πού είναι οι Αντιπρόσωποι της **μετερχόμενης γενιάς**, όταν εμείς παίρνομε σήμερα αποφάσεις που την αφορούν καίρια; Ετούτην την διαδικαστική ανεπάρκεια της Δημοκρατίας-μας την καταλάβαμε καλύτερα μόνον τα τελευταία χρόνια, χάρις στη συνειδητοποίηση της σημασίας του Περιβάλλοντος ή του ξεσαλωμένου Δημοσίου Χρέους μας (το οποίο, απ' την αυτήν την ειδική άποψη, ήταν αντιδημοκρατικό...)

5. **Κ**ι άς τελειώσουμε για σήμερα με ένα φαινόμενο **σύγχυσης** (κι όχι ανεπάρκειας) της δημοκρατίας. Σύγχυσης ανάμεσα στην ευστοχία «πολιτικών προγραμμάτων» αφενός και «δημοκρατικών αρχών» αφετέρου. Ιδού τί θέλω να 'πώ: Αν εξαιρέσουμε κόμματα των άκρων του πολιτικού φάσματος, τα οποία ρητώς προσβλέπουν προς καθεστώς ολοκληρωτικά, κάθε άλλο (δημοκρατικό κατατεκμήριο) κόμμα προτείνει το δικό του πολιτικό πρόγραμμα για το καλό του Λαού. Η σημαντικότερη δε διαφορά μεταξύ αυτών των προγραμμάτων είναι ο προβλεπόμενος χρόνος για την επίτευξη του (κοινού, λέω) στόχου. Ωστόσο, πολύ συχνά μπορεί να ακούγεται για ένα κόμμα ο ψόγος της **αντιδημοκρατικότητας** για μόνον τον λόγο οτι δέν υποστηρίζει το πρόγραμμα «δώστε ψάρια στο λαό να φάει», αλλά προτείνει το «επενδύστε έτσι ώστε να μάθει ο λαός να ψαρεύει». Και θεωρώ πολύ δηλητηριώδη για τη δημοκρατία αυτήν τη σύγχυση – που τόσο επιχωριάζει στη χερσόνησο του Αίμου...

Ο κ. Θεοδόσης Π. Τάσιος είναι ομότιμος καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Ο Περικλής αγορεύων στην Πνύκα, τοιχογραφία του Philipp von Foltz στο Maximilianeum Palace του Μονάχου (1860)

στην επιφάνεια και τις δυναμικές ανεπάρκειες δημοκρατικότητας. Ανεπάρκειες μόνον – όχι απειλές κατά της Δημοκρατίας, οι οποίες είναι άλλο καυτό κεφάλαιο.

1. **Θ**α αμφισβητήσω πρώτα τον μύθο της παρθενογένεσης της Δημοκρατίας: Δέν «φυτρώνει» απο μόνη της. Απλώς **γίνεται**, κομματικομάτι, ως συνέχεια, ως διεργασία κι ως πάθος – όχι ως πράγμα που έπεσε απ' τον ουρανό. Υπάρχουν επομένως **κληρονομούμενες** ανεπάρκειες της Δημοκρατίας: Αυτό που ήταν «πρίν», μπορεί να ήταν λιγότερο (ή και καθόλου) δημοκρατικό – και δέν το ξεριζώνεις τελείως. Υστερα, ακόμα και το καινούργιο (το δημοκρατικότερο) καθώς έρχεται, είναι πλεγμένο με τη δικιά-του περιρρέουσα ατμόσφαιρα – τα πάθη, το ιδεολογικό φορτίο ή τους συρμούς. Κι όλα τούτα δέν το βγάζουν καθαρό το μετάλλευμα της Δημοκρατίας. Κι ακόμη, ο ίδιος ο λαός που εισέρχεται σε δημοκρατικότερες λεωφόρους, δέν ξέρει (κι ίσως και να μη θέλει καλά-καλά) ακόμα να τις δρασκελήσει: Το λεπτοφυές παιχνίδι των δημοκρατικών θεσμών

την **Οικονομία**. Η διαρκής φτώχεια, λ.χ., ενδέχεται να αλλοιώνει τις προτεραιότητες αξιών («ας έχω τη σούπα μου σίγουρη κάθε βράδυ, κι άς-τον τον αφέντη να κάνει τα δικά-του»). Ακόμα χειρότερα, εξαιτίας ορισμένων ανακυκλιζόμενων φαινομένων της οικονομίας (καλές/κακές αγροτικές περιόδους, ανάπτυξη/ύφεση/κρίση), ο πολίτης δύσκολα μπορεί να ξεχωρίσει πάντοτε ετούτο το κακό απ' τα τρέχοντα πολιτικά δρώμενα. (Η μετά το 2008 Ελλάδα είναι ένα τέτοιο τυπικό παράδειγμα). Πολλά, αντιδημοκρατικά ολισθήματα είχαν τέτοιες αφορμές – βαρύν το σαμάρι αντί για το γομάρι.

Μια ειδικότερη μορφή τέτοιων εγγενών ανεπάρκειας συνδέεται με την έμμονη κοινωνική διαστρωμάτωση: Την κληρονομούμε κι αυτήν κάποια στιγμή. Αλλά το σπάσιμό-της είναι έργο αφάνταστα δύσκολο και μακρόχρονο (όπου και όταν εκτελείται μεθοδευμένα και ενσυνείδητα). Θ' αρκούσε λ.χ. να ξαναθυμηθούμε πόσα παιδιά κτηνοτρόφων γίνονται γιατροί, και πόσα παιδιά γιατρών γίνονται κτηνοτρόφοι. Την ίδια ώρα, λέμε βέβαια πως λειτουργούμε με θεσμούς δημοκρατικούς, είναι όμως

του αλβανικού λαού ενάντια στην αστική δημοκρατία». Τόσο απλά).

3. **Α**ς έρθουμε τώρα στην καρδιά των (αναγνωρισμένων) αδυναμιών της δημοκρατίας ως λειτουργίας. Οφείλομε να συνειδητοποιήσουμε τα όρια ικανότητας/ανικανότητας του **αντιπροσωπευτικού** συστήματος. Οι ωραίοι εκείνοι ινδιάνοι (οι Iroquois) δέν είχαν μόν διαβάσει τον επιτάφιο του Περικλέους, ασκούσαν όμως τη δημοκρατία πρόσωπο με πρόσωπο, κάθε μέρα και παντού – **όλοι μαζί**. Στην Αθήνα δέν ήταν όλοι, αλλ' ήταν πάρα πολλοί οι μέτοχοι της άμεσης δημοκρατίας. Αντιθέτως, στη Ρώμη, η εκλογή όλο και περισσότερων «αντιπροσώπων» θα οδηγούσε στη σταδιακή μετατόπιση λήψεως αποφάσεων απ' τους πολίτες προς τους αρχηγούς. Το πως ετούτη η τάση τροχοδεικτούσε ήδη προς την οπισθοδρόμηση (επάνοδος των «βασιλικών» θεσμών) είναι γνωστό.

Εκείνο ωστόσο που έχει σημασία και δέν πρέπει να το υποτιμάμε (ως μπαταχτιστές μαξιμαλιστές), είναι το γεγονός οτι αυτή η «αντιπροσωπευτική» δημοκρατία (η μόνη εφικτή μορφή ως τώρα) **έκαμψε** εκείνην

Ενώ λέμε πως λειτουργούμε με θεσμούς δημοκρατικούς είναι φανερός ο κίνδυνος να κακοφορμώσει η κοινωνική αδικία και να σπρώξει τα πολιτικά πράγματα προς κατευθύνσεις όχι πάντα δημοκρατικές, όπως η καραμέλα «να τι κακό μας κάνει η δημοκρατία»